
Liljenäs

En stenåldersboplats vid Bolmens norra strand, på medeltiden känd som Hammar, därefter Bolmsnäs, innan det av ätten Lillienberg fick sitt nuvarande namn.

Till Liljenäs hör Örgården, där förf:s farmor föddes 1830.

Liljenäs säteri

Gåva till Vadstena kloster på medeltiden
Rester av en stenåldersboplats och ett gravfält från yngre järnåldern vittnar om att det tidigt fanns bosättningar vid Bolmens norra ände. Bland fynden från förhistorisk tid märks en skafthålsyx och ett hängsmycke av brons. Från 1300-talet vet man mer detaljer. Då var Liljenäs och Hammargården en fastighet som

hette Hammar. Den första kända ägaren hette Ulf Nielsson. Han skänkte någon gång på 1300-talet egendomen som morgongåva till sin hustru Ingeborg Larsdotter Sture. Hon tillhörde den Stureätt som utslöknade med Sten Sture den äldre. När Ulf Nielsson dog gifte Ingeborg om sig med Den Heliga Birgittas dotter Arvid Sigvidsson Ribbing. Arvid kom från Vapnö i Halland där

hans far, alltså Den Heliga Birgittas måg, Sigvid Sigvidsson hade rykte om sig att vara ogudaktig och ägna sig åt sjöröveri längs den halländska kusten. I samband med att Den Heliga Birgitta grundade Vadstena kloster skänktes Hammar på 1370-talet till klostret.

Arrendatorn Arvid Svan dömd för landsförräderi

År 1427 nämns Arvid Svan för första gången i klostrets jordeböcker. Han står då som arrendator till Hammar på livstid. Arvid Svan var lagman över "Tiohärad" motsvarande ungefär Småland och Västergötland. Under de våldsamma krigen då bland annat Piksborg brändes 1434 var tillvaron osäker. År 1453 var den norra delen av Bolmen svensk medan den södra delen kontrollerades av danskarna. Kanske var det i rädsla för sin gårds eventuella fall som Arvid Svan gick över till den danska sidan. Han dömdes för landsförräderi. Ingen vet vad som hände med honom efter det.

Genom den allmänna kyrkoreduktionen på Gustav Vasas tid miste Vadstena kloster äganderätten. Egendomen hade då också delats. Hammar kallades den nuvarande Hammargården och det som nu är Liljenäs gick under beteckningen Ryd. Båda gårdarna drogs in till staten och blev kung Gustav Vasas personliga egendom. De övergick senare till hans son, Erik XIV.

Uppror mot fogden på Hammar
Under 1530-talet kontrollerades Hammar av fogden Jören Jönsson. Han fick särskilda befogenheter av kung Gustav Vasa som var i behov av pengar. Med grymhet styrde och ställde Jören Jönsson i sitt revir och han drev in höga skatter från bönderna. Han blev allmänt avskydd. Bönderna gjorde uppror. Jören Jönsson blev förflyttad och kanske sedan ihjälskjuten. Ilskan fanns emellertid kvar bland bönderna och Hammar brändes ner under Dackefejden

1542. Året efter dödades fogden på Kungsholmen vid Unnens norra ände. Detta var inga goda tider för fogdarna i trakten! År 1552 slog kungen åter samman de båda gårdarna Hammar och Ryd till Finnvedens enda kungsgård: Hammargården.

Trupper från Danmark bränner kungsgården

Den legendariske danske härföraren Daniel Rantzau fick under det Nordiska sjuårskriget kung Fredriks tillåtelse att rycka fram mot Hammargården. Den plundrades och brändes ner. Rantzau fick veta att svenska trupper under ledning av guvernören Charles de Mornay befann sig i trakten. Svenskarna hade lyckats skrapa ihop en liten armé av ett tusental bönder och 200 "fribyttare" samt ett antal ryttare. Rantzau skickade en trupp ledd av Fredrik von Dohna att söka upp svenskarna och anfälla dem i ryggen. Men mot förmodan stötte den danska truppen ihop med svenskarna, front mot front. Det var varmt och "det var inte tre av Herr von Dohnas ryttare som hade behållit harnesket på". Trots danskarnas "föga militära skick" blev svenskarna tvungna att ge sig. Charles de Mornay fick lämna häst och allt för att rädda sig genom hastig flykt. I jorden vid Liljenäs har hittats såväl betsel som eldvapen, kulor och svärd. De är resterna efter de krig som utspelats här.

Hammar blir Bolmsnäs säteri och sedan Lillienäs fideikommiss
Västbos häradshövding Göran Månsson Stierna bytte år 1594 till sig egendomen och bildade Bolmsnäs säteri. I slutet på 1600-talet pantsattes delar av säteriet till kronofogden i Västbo härad, Daniel Danielsson Dreffling, adlad Lillienberg. År 1717 fick han hälftenbruk i Bolmsnäs när ägaren inte längre klarade sina skulder. Enligt en sägen kunde människorna i byn förutse Daniel Lillien-

bergs hemkomst: En svart hästskjuts med två stora svarta hundar med eldsprutande gap som förelöpare.

År 1764 köpte hans söner säteriet och bildade ett fideikommiss med namnet Lillienäs. Att gården gjordes till fideikommiss innebar att den under bröder- nas livstid skulle brukas av dessa gemensamt. När de alla avlidit skulle fideikommisset övergå till söner i nästa generation. Fanns det inga söner fick döttrarna ärva. Efter ett flertal ägare inom ätten Lillienberg blev godsägare Erland Georg von Heijne-Lillienberg den siste fideikommissarien på gården. Han sålde gården 1928.

Byggnaderna på Liljenäs

Den nuvarande huvudbyggnaden byggdes 1766-1770. Den utgjorde ursprungligen en flygelbyggnad till en annan huvudbyggnad som brann ner för omkring 200 år sedan. Ett annat hus står mitt emot huvudbyggnaden. Det har bland annat tjänstgjort som mejeri och magasin i början av 1900-talet. Ett minne från den Lillienbergska tiden är en vällingklocka som användes till att sammankalla arbetarna till måltiderna. Den är gjuten 1797 av Jonas Magnus Fries i Jönköping (Detta var den kände botanisten Elias Fries' farbror).

Naturen i Liljenäs

Liljenäs är ett paradiset för fågelskådare! Liljenäsviken är en grund vik som erbjuder en av norra Bolmens allra

bästa rastplatser för vadare, främst under höstflyttningen. Kärrsnäppa och större strandpipare är då vanliga. I sydöstra delen av viken finns ett litet vassområde som ibland bjuder på sällsynta arter som rördrom, skäggmes och blåhake. Vid månadsskiftet april/maj finns det chans att se rastande änder av arter som normalt bara håller till i havet, till exempel ejder, bergand, sjöorre, svärta och alfågel. På våren fungerar snöfria fält som en magnet på tidigt anländande fåglar som gäss, vipor, ljungpipare och starar. Under vinterhalvåret syns ibland havsörn och kungsörn.

Nordväst om bebyggelsen vid Liljenäs finns en fin hagmark med lindar, askar, grova ekar och hassel. I området kan man skönja rester av den gamla tillfartsvägen "Kungsvägen". På udden söder om Liljenäs finns också värdefull och vacker ekhagmark. Därifrån är utsikten mot Bolmen betagande. Längst ut på udden finns bryggan där Bolmens ångbåtar en gång brukade lägga till.

Spår av Bolmens sänkning

I vattnet vid Liljenäs finns en sten med ett horisontellt streck och årtal 1887 inristat. Inristningen är gjord till minne av en av Bolmens sänkningar.

Källa: Hembygdsföreningen gnm Josefsson i Slättö.

Hammar+Ryd > Bolmsnäs > Liljenäs

- Stenåldersboplats
- ~1350 – lagmannen Ulf Nilsson ger Hammar som morgongåva till sin hustru Ingeborg Larsdotter, dtr t Lars Magnusson och Katarina Pedersdotter Porse.
- 1379 –Ingeborg, omgift med Arvid Sigvidsson Ribbing (hel.Birgittas dtrson) dör barnlös. Brodern Peter Ribbing gav Ryd och Hammar till Vadstena kloster, som upplät det till Ture Stensson Bielke (Karl VIII:s halvbror).
- 1427 - Lagmannen i Tiohärad Arvid Svan arrenderar Hammar.
- 1520-talet – Gustav I:s kyrkoreduktion, därefter
- 1530 – förläning till Arvid Olofsson Drake (d 1535) gm Brita Hård av Segerstad. Märta Arvidsdtr "av de gamla drakar till Hammar" gm Knut Håkansson Hand,
- 1565 ... som anförde den svenska hären vid Axtorna hed.
- 1542 – Hammar bränns under Dacke-fejden
- 1552 – Hammar och Ryd slås ihop till Hammargården, som brändes av Daniel Rantzau under nordiska sjuårskriget.
- 1594 – Peder Månsson Stierna byter gårdsnamn och uppför säteriet Bolmsnäs.
- 1652 – Virginia Rytter blir änka; pantsätter jord till 8 bönder i Enet, bl a Börin ?
- 1677 – Den siste Stierna till Bolmsnäs dör; änkan Anna Durell gifter om sig med informationen Johannes Boderus, sonen Magnus adlas Segercrona.
- 1763 – Magnus Segercrona dör.
- 1764 – Ätten Lillienberg förvärvar Bolmsnäs som blir Liljenäs' fideikommiss med kvinnlig arvsrätt. Den nuvarande huvudbyggnaden uppförs